

Následující text není historická studie, která by údaje z vyprávění pamětníka detailně ověřovala. Jde o životopisné převyprávění pamětníkových osudů podle jeho vzpomínek zaznamenaných v rozhovoru, pokud není v poznámce uveden jiný zdroj. Článek vytvořili externí spolupracovníci Paměti národa, místy může být faktograficky a stylisticky nepřesný a nedokonalý. Chcete-li nám pomoci, text ideálně ve funkci „sledovat změny“ editujte, doplňte a pošlete na admin@memoryofnation.eu. Děkujeme.

Kdo natočil: ZŠ Kotlářská

Kde: Brno

Kdy: 24.04.2014

Kdo zpracoval natáčení: Vilém Faltýnek

Projekt: Příběhy našich sousedů

Institute: Post Bellum

Ing. Pavel Fried (1930)

Válka, to byl pro mě život v Terezíně

- narozen 13. června 1930 v Třebíči
- otec drobný živnostník
- v květnu 1942 deportován s rodiči do Terezína
- květen 1945 osvobozen v Terezíně
- 1946-1950 studium Průmyslové školy strojní v Brně
- 1951-1953 vojenská služba u PTP, stavba letišť
- při zaměstnání studium Vysokého učení technického v Brně
- 1968 předseda podnikového výboru ROH
- 1972 zbaven funkce podnikového náměstka
- po 1989 založil soukromou firmu
- dlouholetý předseda Židovské obce Brno

Historické město Třebíč na Českomoravské vysočině se dnes vrací ke své židovské historii a věnuje zvláštní pozornost zejména zachovalé židovské čtvrti a velmi starému hřbitovu. Před druhou světovou válkou tu žilo asi 300 Židů, rozptýlených ve dvacetitisícovém městě. Pavel Fried s rodinou patří mezi ně. Je z těch šťastnějších, kteří přežili druhou světovou válku, dokonce se zachránili i jeho rodiče a všichni strávili válečná léta „pouze“ v Terezíně. Svědectví Pavla Frieda je ojedinělé právě proto, že se týká výhradně tohoto místa.

Po dávkách stupňované zvěrstvo

Otec pamětníka měl před válkou v Třebíči železářství a maminka mu v obchodě pomáhala. Dětství Pavla Frieda bylo spokojené a šťastné. Měl o sedm let starší sestru, a věkový rozdíl byl tedy dost velký. Sestra se navíc brzy vdala a nežila dál s rodinou. Takže pamětník vyrůstal vlastně jako jedináček a užíval si možností, které klukovi krásná Třebíč nabízela. Měl mnoho kamarádů a tehdy se ještě nerozlišovalo, kdo je Žid, a kdo ne.

Norimberské zákony život rodiny Friedových změnil. Začalo to celkem nenápadně, ale postupně jich přibývalo, až se omezení dala počítat na desítky. „Zvykli jsme si na to, že nesmíme jít po osmé hodině z domu, zvykli jsme si na to, že smíme jít nakupovat až odpoledne, tuším od tří do čtyř... a člověk si na ta různá omezení zvykl a vyrovnal se s tím. Každý si řekl: ‚To je dočasně a přece nebudeme těm Němcům dělat divadlo, nebudeme z toho dělat tragédii.‘ A když nás takto izolovali ze společnosti, tak bylo rozhodnuto, že nás soustředí, tedy koncentrují, do koncentráků. Celým smyslem toho, co Němci uzákonili, byla fyzická likvidace, tedy vyvraždění židovského obyvatelstva nejprve ve střední Evropě a pak samozřejmě i dál,“ zamýšlí se Pavel Fried nad tím, jak je možné, že proti tak hrůznému plánu nikdo neprotestoval, dokonce ani ti, kdo se měli stát jeho oběťmi.

V přelidněném Terezíně

V roce 1941 přišel zákaz a Pavel Fried přestal smět chodit do školy. V následujícím roce zatkl gestapo jeho otce a skončil v Terezíně. Sestra Erika byla v té době už vdaná a jmenovala se Felixová. Oba s manželem taky brzy museli odjet do Terezína. Naposledy z rodiny – v dubnu roku 1942 – nastoupili do transportu Pavel Fried s maminkou. V Terezíně se tak celá rodina – alespoň načas – znovu sešla.

Každý žil ovšem jinde. Pavel Fried, jemuž tehdy nebylo ještě dvanáct roků, žil v domově dětí v bývalé škole. Ve třídě bylo ubytováno dvaadvacet chlapců. *„Když jsme tam přišli, nebyly tam ještě postele. Nacpali jsme si slavníky a ten první čas se spalo na slavnících na zemi. Kufry jsme měli za slavníky za hlavou a tak jsme tam existovali,“* vzpomíná. Jeden z nich, o pár let starší gymnazista, ostatní vyučoval, aby alespoň provizorně nahradil školní výuku. *„Protože jsme už nějakou dobu nechodili do školy, tak nám sděloval, co ví, abychom úplně nezhloupli.“*

Hlavním problémem terezínského ghetta byla podle pamětníka přelidněnost. Ve městě postaveném pro sedm tisíc obyvatel žilo šedesát tisíc vězňů. Bylo tedy několikanásobně přeplněné. *„Můžete si to představit docela snadno. Je to stejné, jako kdyby ve vašem pokojíčku,“* vysvětluje pamětník dětským posluchačům, *„najednou s vámi žilo dalších sedm dětí.“* Následkem toho a nedostatečných hygienických podmínek se v Terezíně velmi snadno šířily infekce, zejména úplavice, tyfus a žloutenka. Pavel Fried může děkovat štěstí, že on sám se nikdy nenakazil, ale jeho dobrý kamarád z Třebíče, který s ním bydlel na pokoji, ano a on ho ve dne i v noci doprovázel na záchod, protože kamaráda nemoc naprosto oslabil. Samozřejmě podstatně hůř na tom byli staří lidé. Například pamětníkova babička v Terezíně následkem nemoci zemřela. Celkem sice Terezín nebyl vyhlazovací koncentrační tábor, přesto tu panovala vysoká úmrtnost. Za čtyři roky existence ghetta zde zemřelo na pětadvacet tisíc lidí.

Transporty na východ

Zpočátku Pavel Fried nepracoval. Byl ještě malý a v Terezíně bylo dost práce schopných. Později ale vězňů ubylo a on musel začít také pracovat. Montoval náhradní díly k tankům, stříkal na bílo vojenské uniformy určené pro boj ve sněhu, připravoval slídu do radiosoučástek. K jeho práci patřila i obsluha kárky, se kterou se po Terezíně rozváželo nejrůznější zboží. *„To bylo dobré zaměstnání, s kamarádem jsme vozili takovou jednokolovou kárku, protože už tam nebyli lidé, kteří ji obsluhovali. A na ní jsme po Terezíně rozváželi, co bylo zrovna zapotřebí.“* Pavel Fried tak dostal příležitost přilepšit sobě a své rodině. *„Třeba když jsme do různých kuchyní vezli chleba, tak jsme si něco nakradli. Moje matka mi později říkala: ‚Já jsem měla vždycky strach, že už se neodnaučíš krást.‘ Ale odnaučil jsem se...“*

Tma na východě

Z Terezína vyjížděly pravidelně dobytčí vlaky plné vězňů kamsi na východ. Pavel Fried vysvětluje, že terezínští vězni nevěděli, kam směřují ani co se dál s vězni děje. Jisté bylo, že v Terezíně je možné nějak přežít, a je tedy výhodné zůstat tu co nejdéle. Jeho sestře Ericce se to ale nepovedlo a s manželem odjeli jedním z transportů.

Nacistická mašinerie byla založena na nevědomosti, jíž udržovali nacisté lidi v poddajnosti. O hrůzách vyhlazovacích táborů nikdo v Terezíně nic nevěděl, tvrdí pamětník. Pochopili jsme to, až když se na konci války před frontou rušily některé tábory a vězni směřovali do vnitrozemí. Tak přijeli někteří i do Terezína. *„Přijeli v otevřených uhelných vagoněch. Byli tam mezi mrtvými, ti byli naskládáni na sobě a oni na nich seděli. A pak se z těch vagonů vypořádali.“* Kvůli riziku infekce, kterou mohli přichodzí do Terezína zavléct, jako byl skvrnitý tyfus, mnohem nakažlivější než běžný břišní, snažili se vojáci zamezit jejich kontaktu. *„Takže když se vězni vypořádali z těch vagonů, procházeli uličkou z drátěných plotů a trubkových konstrukcí. My jsme jim házeli jídlo, které jsme někde nakradli. Ale museli jsme s tím přestat, protože oni se o něj navzájem škrtili. Byli šílení hladu a žízní. To už nebyly ani lidské bytosti. A teprve tehdy jsme se vlastně dozvěděli tu krutou pravdu, co se stalo s našimi rodinami.“*

Po válce už to není zajímavé

Terezín byl osvobozen 8. května 1945. Pavel Fried měl skutečně štěstí, vrátil se domů a s ním i oba jeho rodiče. Z české větve rodiny ovšem byli jediní. Otec se pokusil obnovit živnost, ale po komunistickém převratu o ni přišel. Pavel Fried vystudoval střední průmyslovou školu strojní. Když dospěl do věku, kdy se na něj vztahovala vojenská povinnost, musel narukovat k Pomocným technickým praporům. Důvod? Tatínek byl živnostník. PTP sice prosluly těžkými podmínkami a prodlouženým trváním vojny, *„ale to už byla legrace. Nebylo to příjemné, ale s Terezínem se to nedalo srovnat.“* V rámci PTP pracoval na vojenských stavbách. Stavěl letiště v Plzni-Líních a v Čáslavi. *„Ale po válce už to není zajímavé,“* uzavírá Pavel Fried své vyprávění.

© Všechna práva vycházejí z práv projektu: Příběhy našich sousedů.